

דמותו של קורצ'אק במיתוס 'הדרך האחרונה'
תודעת אנושיות – הומניזם

מאת: ד"ר אורנה דובדבני

דמותו של קורצ'אק כהומניסט וכבן־אדם (מֶעֶנְטָשׁ) עולה מתוך טקסטים רבים. עם זאת, בטקסטים השונים קיימים גוונים שונים של הומניזם ואנושיות, ורק אחדים מהם שמים את הדגש על אידיאל זה.

מקור	ישראל זינגמן (סטאשק)	דויד הארטלי-מארק
	יאנוש קורצ'אק בין היתומים (עמ' 162-176)	זכרים את ד"ר יאנוש קורצ'אק 21 ביולי 2015
תודעה	הומניזם, אנושיות	קדוש מעונה
ערך מודגש	חסד	אמת פנימית

ישראל זינגמן (סטאשק) היה חניך בבית־היתומים של קורצ'אק. במבוא לספרו, עוד לפני תיאור 'הדרך האחרונה' (עמ' 148) הוא כותב: "לגבורתו של יאנוש קורצ'אק, בלוותו את חניכיו בדרכם האחרונה, אל ההשמדה, לא היו עדים של ממש; כל אלה שהיו עימו מצאו את מותם במחנה־ההשמדה טרבלינקה. אולם מעדויות עקיפות, דרך המשלוח, תאריך חיסול בית־היתומים, התנאים ששררו בגטו ועוד, ניתן להעלות תמונה חיה של דרכו האחרונה". זינגמן נפגש עם קורצ'אק בפעם האחרונה לאחר כיבוש וארשה, עוד לפני הכניסה לגטו. לאחר שנים, בעיתון פולני נתקל בתיאור חיסול בית־היתומים. אותו תיאור ליווה אותו עד שחזר לפולין וחיפש אנשים שהיו בגטו או שמעו מה קרה בגירוש. "על עובדות מעטות אלו, ובעיקר על ידיעתי האישית את ד"ר יאנוש קורצ'אק ואת התנאים ואורח החיים בבית־היתומים, והמידע שהעליתי אודות המצב בגטו הוורשאי דאז, יצקתי מעין סיפור ימיו האחרונים של בית־היתומים ושל הדוקטור. מקווה אני שהוא משקף, ככל הניתן, את המציאות של אותם הימים, שלהי 1942 בפולין הכבושה".

זינגמן מספר סיפור מפורט וארוך, הכולל דמויות־משנה רבות. הוא מתאר לפרטי־פרטים את ההליכה, והתרחשויות שונות בדרך, אשר את תיאורן הוא שם בפי דמויותיו. בסיפורו של זינגמן, לאחר שפרצו אנשי הס.ס. לבית־היתומים התאספו הילדים, קורצ'אק והצוות בחדר האוכל. קורצ'אק הודיע לילדים שהם יוצאים לכפר, ורק חלקם האמינו לדברים.

לאחר התארגנות בת חצי שעה, בניצוחה של סטפה, הם יצאו לדרך. ביד כל ילד – חבילונת קטנה. לקחו עימם את "הדגל הירוק, דגל התקווה, של בית היתומים". כשהידיעה על תהלוכת היתומים עם קורצ'אק פשטה בגטו, נמלאו החלונות, המרפסות, כל מקום שניתן

הדרך האחרונה
סיפורו של מיתוס

המכון החינוכי הישראלי ע"ש יאנוש קורצ'אק נ"ר
The Korczak Educational Institute of Israel

לעמוד בו, באנשים "שבמבט אילם לפחות ביקשו להיפרד מעל הדוקטור הזקן ומעל הילדים היתומים".

ישראל זינגמן מתאר את הקושי בהליכה, ריצה והמתנות ארוכות בשמש החמה. לאורך הדרך הצטרפו לקבוצתם ילדים מבתי־יתומים נוספים, חלקם פצועים מהתנגשויות עם אנשי ס.ס. הוא אף מתאר ירי והרג של מי שלא עמד בקצב, או נפל ונחבל במרוצה הצפופה. לתוך שיחה דמיונית בין שני חניכים לשעבר בבית־היתומים, הצופים במתרחש מעליית־גג, משלב זינגמן השואה בין ההליכה לכיכר השילוחים לבין הצעידה של ישו אל מותו ב'דרך הייסורים' (וְיָהּ דולורחה).

וכשהגיעה הרכבת "איש לא צעק, איש לא דחף ולא דחק. ד"ר יאנוש קורצ'אק בעצמו... בשלווה, הוליך את ילדיו שלו בדרכם האחרונה. הוא עמד לפני פתח הקרון, מודד את כל הנכנסים במבטו, כמבקש סליחה מכל ילד הנבלע בקרון האפל". בשלב שהילדים כבר היו על הקרונות, הגיעה הצעת שחרור מקצין ס.ס. "עיניו של קורצ'אק, שהיו נעוצות בפרצופו של הגרמני, נפקחו לרווחה בהבעה של שנאה ובוז לאין שיעור ... - די! - סינן קורצ'אק מבעד לשיניו, הפנה אליו עורף וקפץ אל תוך הקרון".

זינגמן היה חניך בבית־היתומים, שסיים ועזב מספר שנים לפני המלחמה. בעת הגירוש כבר לא היה בגטו. את תיאורו כתב שנים לאחר התרחשות האירועים, כשכבר חי בארץ. תיאורו עשיר בפרטים ובדמויות, בפיהן שם מידע ומחשבות משל עצמו, ואולי גם של האנשים מהם קיבל מידע על מה שהתרחש שם באותו יום נורא בגטו. שרטוט דמותו של קורצ'אק מבוסס על היכרות אישית ועל כבוד והערכה רבים מאוד מצד זינגמן, הן כלפי קורצ'אק האדם והן כלפי דרכו החינוכית.

מעבר לגבורה שעמדה בבסיס התנהלותו, מתאר זינגמן כיצד נשאר קורצ'אק נאמן לעקרונות לאורם חניך וחי כל חייו, ואיך עד הרגע האחרון שמר על אנושיותו. קורצ'אק מצטייר בראש ובראשונה כהומניסט, כאדם שבכל מצב יושיט עזרה - אפילו כשמדובר בילד שנפצע במהלך צעידתו ברחובות הגטו אל מותו הודאי. זינגמן מתאר בסיפורו דמויות רבות של אנשים שהכירו את קורצ'אק והעריכו את פועלו עד כדי־כך שסיכנו את חייהם ויצאו ממחבואם כדי להיפרד ממנו.

האידיאל - זינגמן מציב בפני הקוראים **הומניזם, אנושיות** כאידיאל.

העבר ממנו נובעת תודעת האנושיות הוא **חסד**.

דויד הארטלי-מארק נולד וגדל בניו־יורק. למד בבית־ספר יום עברי, בישיבת אוניברסיטת HS וב-Yeshiva Univ, שם השלים את תארו באנגלית, תנ"ך וחינוך יהודי. הוא למד במרכז לתארים מתקדמים CUNY, וקיבל תואר שני ו-M.Phil. בספרות אנגלית. הארטלי-מארק קיבל גם

הדרך האחרונה
סיפורו של מיתוס

המכון החינוכי הישראלי ע"ש יאנוש קורצ'אק ע"ר
The Korczak Educational Institute of Israel

סמיכה לרבנות, ומשמש רב בית-כנסת בפלורידה. כותב בלוגים בכתובת <http://deitychaser.blogspot.com>

וכך כותב הארטלי-מארק: "הוא לא היה דתי, אבל הוא הפך לקדוש. הוא לא הלך לבית-הכנסת, ולא ידע עברית, אבל הוא היה קדוש מעונה". כדי להמחיש את העינוי, הוא מתאר את הגירוש ואת הציניות שבהטעייה: "מחנה ההשמדה בטרבלינקה, שבו נשתלו פרחים לאורך המסילות, ושם מחוגיו של שעון-תחנה מצויר הצביעו לנצח על 3. כארבעת אלפים ילדים, מוריהם והמטפלות שלהם גורשו מוארשה באותו יום, כשהם מלווים באכזריות על ידי משטרת הגטו היהודית והחיילים הנאצים והאס.אס.". כך הוא מציין את הייחוד של קורצ'אק: "בעולם שבו גברים הפכו את עצמם מרצונם לחיות פרא, הוא הקדיש את חייו להצלת ילדים".

המחבר מתייחס לשתי הפעמים בהן בחר קורצ'אק להישאר ולא לעזוב: בפעם הראשונה "כאשר החלה מלחמת העולם השנייה, הוא אולי היה בורח מפולין הכבושה על ידי הנאצים, אך הוא בחר להישאר"; ובפעם השנייה "הוצעה לו הזדמנות להימלט ברגע האחרון, אך סירב: הוא רצה להישאר עם ילדיו". כך "הוא חי ומת עם היתומים שלו".

בתיאור 'הדרך האחרונה' כותב הארטלי-מארק שקורצ'אק צעד "בראש הצבא הקטן הזה, השרידים המרופטים של דורות חיילי מוסר שגידל ברפובליקת הילדים שלו". הוא מתאר גם את סטפה, ונוקב בשמות חלק מהילדים - כולל תיאור קצר שלהם. יש בטקסט זה שותפות בעבודה בין קורצ'אק וסטפה, וכן אהבה והיכרות אישית עם הילדים. דויד הארטלי-מארק מצטט את התיאור של נחום רמבה, ומוסיף: "... קורצ'אק עמד בראש קבוצת הילדים הראשונה וסטפה - בשניה. שלא כמו המסה הכאוטית הרגילה של אנשים צועקים בהיסטריה ... היתומים הלכו בשורות של ארבעה בכבוד שקט".

הארטלי-מארק מדגיש בדבריו כי קורצ'אק, למרות שהיה חילוני ואף מתבולל ולכאורה רחוק מהיהדות, למעשה מימש את העיקר המהותי ביותר ביהדות - ההומניזם, ולמרות שלא נהג כיהודי דתי שומר מצוות - הוא סיים את חייו כקדוש מעונה ונרצח בשל יהדותו. בבחירותיו ובהתנהגותו קורצ'אק הגשים ערכים יהודיים והומניסטיים. הוא נשאר נאמן לאנושיותו ולערכיו ההומניסטיים גם כשהעולם ויתר על ערכים אלו. לכן, בעיני הארטלי-מארק, קורצ'אק הפך לקדוש.

האידיאל - הארטלי-מארק מציב בפני הקוראים **הומניזם יהודי** כאידיאל.

הערך ממנו נובעת תודעת ההומניזם היהודי הוא **אמת פנימית**.

לסיכום:

ישראל זינגמן הכיר את קורצ'אק. הוא מדגיש את דרכו החינוכית, את יחסו לילדים ואת

הדרך האחרונה סיפורו של מיתוס

המכון החינוכי הישראלי ע"ש יאנוש קורצ'אק ע"ר
The Korczak Educational Institute of Israel

האופן בו ראה, מאז ומעולם, את הקשר שלו עם הילדים. זינגמן מבקש להעביר לנו את המסר שקורצ'אק לא סטה מאמונתו, לא ויתר על דרכו, גם לנוכח מציאות לא אנושית. בהמשיכו את הדרך בה הלך כל חייו, קורצ'אק מצטייר בתיאורו של זינגמן כמי שנוטה חסד לכל מי שזקוק לעזרה ולתמיכה. ובמקרה זה - חסד של אמת: נתינה מבלי לצפות לגמול.

הארטלי-מארק מקיים דיון אקדמי ממרחק מקום זמן. הוא מדגיש שחיצוניותו של אדם אינה מעידה, בהכרח, על פנימיותו ועל ערכיו. יכול אדם להיראות כחילוני ולהתנהג כמתבולל, ועם זאת להחזיק בערכים שהם יהודיים במהותם, לחיות ולמות לאורם.

למרות נקודת המוצא השונה בין הכותבים, שניהם מתייחסים לפנימיותו של קורצ'אק ולערכים שליוו אותו כל חייו, והובילו אותו אל הבחירה הסופית – ללכת עם הילדים אל מותו. בעוד האחד מדבר מתוך היכרות אישית עמוקה והשני מתוך תפיסת עולם דתית – שניהם מגיעים לאותן מסקנות ביחס לדמותו של קורצ'אק בתוך מיתוס 'הדרך האחרונה'.